

JERZY WOLNIAK

ROZWÓJ OBIEGU I SYSTEMU PIENIĘŻNEGO W POLSCE LUDOWEJ

OBIEG PIENIĘŻNY W OKRESIE POWOJENNEJ ODBUDOWY
W LATACH 1944—1946

Okupacja niemiecka ziem polskich podczas drugiej wojny światowej spowodowała zupełne rozbitcie przedwojennego rynku pieniężno-kredytowego. Rozbitcie to było następstwem ewakuacji za granicę emisyjnego Banku Polskiego, zamknięcia przez władze niemieckie szeregu banków oraz bardzo poważnych strat materialnych poniesionych przez te banki, które nadal działały.

Utworzony przez Niemców Bank Emisyjny w Krakowie, nadzorujący cały system bankowy, prowadził na terenie tzw. Generalnej Guberni politykę reprezentującą wyłącznie interesy wojennej gospodarki Niemiec. Kreowany przez Bank Emisyjny pieniądz miał charakter inflacyjnej emisji skarbowej.

W momencie odzyskania niepodległości obiegało na ziemiach polskich kilka rodzajów pieniądza. Na terenach Generalnej Guberni znajdował się w obiegu tzw. „złoty krakowski”, emitowany przez Bank Emisyjny¹. Na terenach włączonych do Rzeszy krążyła marka niemiecka². Na obszarach wschodnich znajdowała się w obiegu pewna ilość czerwońcy i rubli radzieckich. Wreszcie, w drugiej połowie 1944 r., władze odradzającej się Polski wypuściły do obiegu, na terenach wówczas wyzwolonych, znaki pieniężne nowej emisji, opiewające również na złote. Ze względu na organ emitujący³ i tryb emisji, złote te miały początkowo charakter biletów skarbowych (pomimo że nosiły nadruk „Narodowy Bank Polski”).

¹ Emisja jego osiągnęła 10183 mln zł (S. Michalski, *Walka o wzmocnienie pieniądza*, „Wiadomości NBP” 1955, nr 11).

² Obieg jej szacowany jest w „złotych krakowskich” na 12 do 17 mld (tamże).

³ Początkowo, w sierpniu 1944 r., była nim Kasa Resortów, a następnie — zgodnie z postanowieniami dekretu PKWN z dnia 24 VIII 1944 r. i rozporządzenia kierownika Resortu Gospodarki Narodowej i Finansów z 5 IX 1944 — Centralna Kasa Skarbowa.

Na tle przedstawionej sytuacji, na przełomie lat 1944—1945, jednym z najpilniejszych zadań była odbudowa systemu bankowego i reforma pieniężna. Celem tej ostatniej było nie tylko zunifikowanie obiegu pieniężnego, lecz także stworzenie warunków sprzyjających szybkiej odbudowie całej gospodarki z ogromnych zniszczeń wojennych.

Reformy te rozpoczęto od utworzenia nowego centralnego banku pieniężnego — Narodowego Banku Polskiego⁴. Niezwłocznie po jego utworzeniu i reaktywowaniu działalności banków operacyjnych przeprowadzono unifikację systemu pieniężnego. Wymiana pieniądza przeprowadzana była stopniowo, w miarę wyzwolenia poszczególnych rejonów kraju. „Złoty krakowski” i marki niemieckie podlegały wymianie tylko w ograniczonej ilości⁵, ruble radzieckie wymieniano bez żadnych ograniczeń ilościowych⁶. Ostatni wymieniony etap miał miejsce we wrześniu 1945 r.⁷

W wyniku przeprowadzonej w ciągu 1945 r. wymiany nastąpiła unifikacja pieniądza oraz bardzo znaczne zmniejszenie się jego obiegu⁸. Ceny i płace pozostały natomiast na niezmiennym poziomie. Obieg pieniężny (po zakończeniu wymiany) był celowo zaniżony w stosunku do potrzeb obrotu gospodarczego. Wymiana pieniądza miała więc charakter silnego zabiegu deflacyjnego. Dzięki temu ułatwiała przeprowadzenie w szybkim tempie odbudowy gospodarki.

Odbudowa gospodarki narodowej, warunkująca prawidłowość rozwoju gospodarczego w następnych latach, wymagała utrzymania wysokiego poziomu inwestycji. Jednocześnie poziom dochodu narodowego i nadwyżki ekonomicznej był bardzo niski. Wobec dużej skłonności całego społeczeństwa od konsumpcji, dobrowolne oszczędności ludności nie wchodziły w grę jako źródło zwiększenia wspomnianej nadwyżki. W tych warunkach odbudowa gospodarcza powodowała występowanie na rynku towarowo-pieniężnym luki inflacyjnej, powodującej wzrost obiegu pieniężnego. Utrzymanie równowagi rynkowej ułatwiała przy tym deflacyjna wymiana pieniądza, zapobiegająca w znacznym stopniu inflacyjnym następstwom szybkiego wzrostu obiegu pieniężnego.

⁴ Dekretem z 15 I 1945, Dz. U. nr 4, poz. 14.

⁵ Złoty Banku Emisyjnego wymieniany był do kwoty zł 500 na osobę w relacji 1 : 1, a marki niemieckie także do kwoty zł 500 w relacji 1 : 2 (jedynie na terenie woj. białostockiego przeprowadzono wymianę znajdującą się tam w obiegu marki niemieckiej do wysokości zł 300 na osobę w relacji 1 : 1).

⁶ Wymianę rubla przeprowadzono również w relacji 1 : 1.

⁷ Wymianę przeprowadzono w oparciu o dekrety: z 24 VIII 1944 r., Dz. U. nr 3, poz. 1; z 23 X 1944 r., Dz. U. nr 9, poz. 43; z 6 I 1945 r., Dz. U. nr 1, poz. 2, i z 13 I 1945 r., Dz. U. nr 2.

⁸ W maju 1945 r., w zasadzie już po zakończeniu ogólnej wymiany pieniądza, w obiegu znajdowało się 8454 mln zł.

Dodatkowym czynnikiem ułatwiającym zwiększanie obiegu pieniężnego bez następstw inflacyjnych była zagraniczna pomoc w towarach konsumpcyjnych, głównie w postaci tzw. dostaw UNRRA i dostaw ze Związku Radzieckiego, jak i znaczne ponemieckie rezerwy konsumpcyjne, pozwalające w dużej nawet mierze na zaspokojenie szybkiego wzrostu konsumpcyjnego popytu ludności. Podobne znaczenie miał stosunkowo krótki cykl odbudowy poszczególnych zakładów produkcyjnych, pozwalający dość szybko osiągać przyrost dochodu narodowego i proporcjonalnie zwiększać spożycie. Wreszcie, jako częściowy środek zapobiegający rozwojowi inflacji, kontynuowano pochodzący z okresu wojny kartkowy system zaopatrywania ludności miejskiej w artykuły żywnościowe, sprzedawane po niskich, sztywnych cenach. Jednocześnie istniał jednak nie uspołeczniony rynek towarowy z wyższym poziomem cen.

Czynniki hamujące rozwój procesów inflacyjnych wywierały przeważający wpływ na sytuację pieniężną jeszcze do końca 1946 r., co wyrażało się w stosunkowo nieznacznym spadku siły nabywczej pieniądza na przestrzeni lat 1945—1946⁹, pomimo szybkiego wzrostu poziomu obiegu pieniężnego¹⁰.

Charakteryzując ówczesny system pieniężny należy podkreślić, że bezpośrednio po wojnie sektor uspołeczniony był słabo rozwinięty. Brak było wykształconych form i metod planowego zarządzania gospodarką, jak również metod¹ planowania obiegu pieniężnego, a zasięg rynku towarowego oraz regulującego oddziaływania prawa wartości był jeszcze szeroki. Wywierało to wpływ na organizację systemu bankowego i pieniężnego.

Podstawowy zakres działalności Narodowego Banku Polskiego sprowadzał się początkowo do emitowania znaków pieniężnych, udzielania kredytów refinansowych innym bankom i do redyskonta weksli. Był to typowy zakres działalności banku centralnego w gospodarce kapitalistycznej. Również mechanizm kierowania przez Narodowy Bank działalnością innych banków, które reaktywowano po wojnie, oparty był na wzorach i metodach przejętych z ustroju kapitalistycznego.

Działalność Narodowego Banku Polskiego była w swych podstawowych kierunkach nadzorowana i kierowana przez rząd, między innymi w formie zatwierdzania przez ministra skarbu górnej granicy obiegu pieniądza gotówkowego i poziomu zadłużenia kredytowego.

⁹ Przyjąwszy dla Warszawy poziom cen detalicznych z kwietnia 1945 r. za 100, indeks dla grudnia 1946 r. osiągnął poziom 116 (Rocznik Statystyczny 1947, t. I, s. 126).

¹⁰ Do kwoty 60 066 mln zł w grudniu 1946 r. (ibidem, t. III, s. 121).

Zasady emisji pieniądza były dostosowane do potrzeb odbudowy i rozwoju gospodarki narodowej. Dla nowego złotego nie określono początkowo żadnego parytetu, a w związku z tym nie narzucono Narodowemu Bankowi Polskiemu także obowiązku utrzymywania określonego pokrycia obiegu pieniężnego rezerwami złota lub dewiz. W ten sposób umożliwiono Bankowi swobodne emitowanie znaków pieniężnych, stosownie do występujących potrzeb gospodarczych.

Biorąc pod uwagę wszystkie wspomniane okoliczności, system pieniężny w Polsce w latach 1944—1946 można określić jako zbliżony do kapitalistycznych systemów pieniężnych, z tym zastrzeżeniem, że znaczne pierwotnie podobieństwa, w miarę upływu czasu, a równoległe do rozwoju metod planowego zarządzania gospodarką — stopniowo malały.

OBIEG PIENIĘŻNY W OKRESIE BUDOWY SYSTEMU PIENIĘŻNEGO I REFORMA PIENIĘŻNA Z 1950 R.

Następne lata, przypadające na okres planu trzyletniego (1947—1949), charakteryzował dalszy wzrost nakładów inwestycyjnych związanych z kontynuowaniem odbudowy gospodarczej. Przy nadal niskim dochodzie narodowym i ograniczonej nadwyżce ekonomicznej, powodowało to dalsze utrzymywanie się planowej luki inflacyjnej na rynku towarowym i stały wzrost obiegu pieniężnego, obecnie tak szybki¹¹, że jego inflacyjnego wpływu nie mogły już zneutralizować wspomniane poprzednio czynniki.

Począwszy od 1947 r. wystąpiły więc typowe oznaki inflacji. Najpierw wzrosły ceny wolnorynkowe. Sprzyjało to jednak spekulacyjnemu wykupywaniu towarów z sieci handlowej. W tej sytuacji zniesiono w 1948 r. kartkowe zaopatrzenie ludności, a ceny towarów poprzednio reglamentowanych zbliżono do poziomu cen wolnorynkowych. Jednocześnie podnoszono ceny towarów nie reglamentowanych. Zabiegi te groziły jednak rozwojem spirali inflacyjnej. Rosnący poziom cen wymagał bowiem podnoszenia poziomu płac, co w następstwie wywołało dalszy inflacyjny wzrost obiegu pieniężnego. Zjawiska te szczególnie silnie zaznaczały się w ciągu 1949 r. Sytuacja na rynku towarowo-pieniężnym coraz bardziej wskazywała na konieczność przeprowadzenia kolejnej reformy pieniężnej.

Potrzebę reformy pieniężnej nasuwał także stopniowy proces przebudowy systemu pieniężnego w kierunku socjalistycznego pieniądza planowanego.

Udana reforma pieniężna mogła być jednak przeprowadzona dopiero

¹¹ Do kwoty 177,9 mld zł na koniec 1949 r.

z chwilą zakończenia okresu forsownej odbudowy gospodarczej. Przypadało to na przełom lat 1949—1950¹². Wraz z zakończeniem odbudowy stało się wreszcie możliwe odstąpienie od dalszego utrzymywania na rynku towarowo-pięniężnym planowanej luki inflacyjnej. Dzięki temu usunięto pierwotną przyczynę powodującą rozwój procesów inflacyjnych.

Duże znaczenie miało przy tym także ograniczenie zasięgu rynku towarowo-pięniężnego i sprowadzenie go w zasadzie do rynku środków spożycia. Nastąpiło to w wyniku ogólnego rozwoju gospodarki uspołecznionej i wzrostu jej udziału w wytworzonym dochodzie narodowym¹³. Jednocześnie wprowadzono wieloletnie i roczne planowanie gospodarcze, określające zasadnicze kierunki rozwoju i podstawowe proporcje podziału dochodu narodowego, oraz przeprowadzono szereg reform w organizacji gospodarki uspołecznionej¹⁴, utrwalaających jej planowy charakter.

Przebudowano również system bankowy i kredytowy, zapoczątkowując w nim proces centralizacji. Narodowy Bank Polski, przypominający początkowo zakresem swego działania tradycyjny bank banków, w 1949 r. udzielał już 54% ogólnej sumy kredytów bezpośrednich¹⁵. Umożliwiło to zarazem ujednoczenie kierunków, metod i środków działania wszystkich banków.

Reformy te, wraz z narzuconym przedsiębiorstwom uspołecznionym obowiązkiem uczestniczenia w obrocie bezgotówkowym, umożliwiły począwszy od przełomu lat 1949—1950 planowanie poziomu zadłużenia kredytowego w ramach całego systemu bankowego, planowanie obrotów płatniczych gospodarki uspołecznionej i poziomu obiegu pieniężnego (wraz z planowym rozgraniczeniem sfery obiegu pieniądza bezgotówkowego od sfery obiegu pieniądza gotówkowego). Znalazło to wyraz w sporządzanych przez Narodowy Bank Polski kwartalnych planach pieniężnych: kredytowym i kasowym. Sprawnemu funkcjonowaniu nowego systemu socjalistycznego pieniądza planowanego zagrażały jednak ciągle procesy inflacyjne, utrzymujące się od lat poprzednich.

Ostatecznie więc zarówno sytuacja na rynku towarowo-pięniężnym,

¹² Dochód narodowy był w 1949 r. o 24,9% wyższy od dochodu narodowego z 1938 r. Patrz: K. Łaski, *Akumulacja i spożycie w procesie uprzemysłowienia Polski Ludowej*, Warszawa 1956, s. 129.

¹³ w 1949 r. udział ten wyniósł: w produkcji przemysłowej — 94,5%, w handlu hurtowym — 98%, w handlu detalicznym — 56%, łącznie w całym dochodzie narodowym — 64%.

¹⁴ Na podstawie dekretu z 3 I 1947 r. (Dz. U. nr 8, poz. 42) oraz uchwały Rady Ministrów z 21 VIII 1947 r. (M. P. nr 120, poz. 762) usamodzielniono przedsiębiorstwa państwowe.

¹⁵ M. Kucharski, *Kredyt krótkoterminowy i planowanie kredytowe*, Warszawa 1956, s. 141 i n.

ugruntowanie socjalistycznych form gospodarki planowej, jak i interesy nowego systemu pieniężnego w pełni uzasadniały w 1950 r. celowość nowej reformy pieniężnej, opartej już na bardziej trwałych podstawach.

Reformę tę przeprowadzono pod koniec 1950 r.¹⁶ Polegała ona na wymianie dotychczasowych znaków pieniężnych na nowe, opiewające również na złote. Wymiany dokonano bez ograniczeń ilościowych w stosunku 100 : 1¹⁷. Jednocześnie dokonano zmiany dotychczasowego poziomu cen w stosunku 100:3. W tej samej relacji (100:3) dokonano zmiany płac. Zredukowano więc siłę nabywczą łącznego obiegu po wymianie do $\frac{1}{3}$ siły nabywczej łącznego obiegu dawnych znaków pieniężnych przed wymianą.

Dla nowego złotego ustalony został parytet w wysokości 0,222168 g czystego złota, nie wprowadzono jednak wymienialności złotego na rynku wewnętrznym¹⁸. Zabroniono też wywozu złotego za granicę. W ten sposób złoty utrzymał charakter waluty wewnętrznej. Wysokość obiegu nie jest w tych warunkach uzależniona od rezerw złota i dewiz Narodowego Banku Polskiego i może być planowo regulowana stosownie do potrzeb życia gospodarczego.

Ważne znaczenie posiada tu zmonopolizowanie przez państwo handlu zagranicznego. W związku z tym właśnie przedmiot i zakres obrotów z zagranicą jest regulowany za pośrednictwem dyrektywnych planów i nie podlega żywiołowym zmianom, uzależnionym od zmian poziomu cen i siły nabywczej złotego. Ponadto kursy walut i dewiz — w planowych obrotach między państwowym bankiem a państwową centralą handlu zagranicznego — nie podlegają wahaniom spowodowanym fluktuacjami popytu i podaży, mogą więc być bez przeszkód utrzymywane w stałej, planowej wysokości, wynikającej z parytetu złotego i innych walut. Umożliwia to planowy rozwój gospodarki kraju niezależnie od powiązań gospodarczych z zagranicą.

Ogólne znaczenie reformy pieniężnej z 1950 r. było dwojakie. Po pierwsze — stanowiła ona końcowy etap tworzenia w Polsce podstaw socjalistycznego systemu pieniężnego. Zmiany zachodzące w tym syste-

¹⁶ Na podstawie ustawy z 28 X 1950 r., Dz. U., nr 50, poz. 459.

¹⁷ Od tej zasady dopuszczono kilka wyjątków. I tak np. wkłady oszczędnościowe ludności przeliczono w relacji 100:3, dokonywano też pewnych wyrównań dla osób, które pobrały uposażenie lub otrzymały emerytury i stypendia bezpośrednio przed wymianą.

¹⁸ Jednocześnie zakazano prawnie posiadania zagranicznych walut, dewiz oraz kruszcu złotego i platyny. Obrót nimi był zabroniony już poprzednio, na podstawie przepisów wydanych jeszcze przed wybuchem wojny. Po 1956 r. ponownie zezwolono na posiadanie dewiz i walut zagranicznych, ale nie na dokonywanie nimi jakichkolwiek obrotów poza instytucjami powołanymi w tym celu przez państwo.

mie w następnych latach posiadały już mniejsze znaczenie¹⁹. Po drugie — w wyniku wymiany nastąpiło znaczne zniżenie obiegu pieniężnego w stosunku do poziomu cen. Był to więc ponowny zabieg deflacyjny, którego koszt ponieśli głównie posiadacze dużych rezerw pieniężnych, a więc nie robotnicy i pracownicy umysłowi. W ten sposób zapewniono trwałość nowego systemu pieniężnego również na wypadek, gdyby w najbliższym okresie czasu nie powiodła się w pełni całkowita eliminacja luki inflacyjnej na rynku towarowo-pięniężnym.

STOSUNKI TOWAROWO—PIENIĘŻNE W POLSCE W LATACH 1951—1960

Dla stosunków towarowo-pięniężnych po 1950 r. charakterystyczny problem stanowiło zwalczanie procesów inflacyjnych, rozwijających się na rynku towarowo-pięniężnym pod wpływem nieplanowanych luk inflacyjnych, powstających głównie w wyniku nieprawidłowego wykonywania planów gospodarczych.

Pierwsze napięcie inflacyjne wystąpiło już w latach 1951—1952. Przy wysokim poziomie inwestycji produkcyjnych, przyczyną tego była nieplanowana luka inflacyjna spowodowana niewykonywaniem przez przedsiębiorstwa państwowe planów akumulacji, a przez rolnictwo — planów produkcji środków spożycia. Napięcie inflacyjne było wówczas tak wysokie, że rozwoju procesów inflacyjnych nie powstrzymały deflacyjne skutki ostatniej reformy pieniężnej. Przejściowo wprowadzono nawet, dla niektórych towarów, ponownie system sprzedaży kartkowej.

Poprawę sytuacji mogła przynieść tylko likwidacja luki inflacyjnej. Brak było jednak oznak poprawy w zakresie wykonawstwa planów akumulacji i produkcji rolnej. W tej sytuacji dalszemu rozwojowi procesów inflacyjnych zapobiec mogła tylko ogólna zmiana cen środków spożycia. Reformę taką przeprowadzono na początku 1953 r., podnosząc ceny towarów konsumpcyjnych, szczególnie spożywczych, znosząc system zaopatrzenia kartkowego i dokonując jednocześnie pewnych podwyżek płac. W swym ostatecznym efekcie reforma ta przyniosła spadek siły nabywczej pieniądza, a więc zmniejszenie się płac realnych oraz spożycia. Jednocześnie została zlikwidowana występująca poprzednio luka inflacyjna.

¹⁹ Polegały one głównie na doskonaleniu metod planowania obiegu pieniężnego. Niezależnie od tego wprowadzono tzw. turystyczne kursy dewiz i walut, kilkakrotnie wyższe od wynikających z parytetu, a wchodzące w grę przy rozliczeniach związanych z ruchem turystycznym albo niektórymi innymi płatnościami poza obrotem towarowym.

Kolejna poważniejsza luka inflacyjna wystąpiła na przełomie lat 1956—1957. Spowodowana była ponadplanowym wzrostem funduszu płac²⁰, związanym z ogólnymi zmianami w polityce gospodarczej. Efektem tej luki był szybki, ponadplanowy wzrost obiegu pieniężnego²¹. Metody zwalczania inflacji były wówczas specyficzne, oparte na nowym programie politycznym i gospodarczym.

Tabela 1

Obieg pieniądza gotówkowego w latach 1945—1960 wg stanu na dzień 31 XII każdego roku (w mld zł)

Rok	Kwota obiegu	Rok	Kwota obiegu
1945 ^a	8,5	1953	8,4
1945	26,3	1954	10,1
1946	60,1	1955	11,6
1947	91,5	1956	17,4
1948	130,7	1957	19,7
1949	177,9	1958	22,6
1950 ^b		1959	23,2
1951	5,6	1960	26,3
1952	6,2		

a Stan na dzień 31 V (po zakończeniu wymiany).

b Brak danych.

Źródło: S. Michalski, *Walka o umocnienie pieniądza (lata 1945—1949)*, NBP 1955, nr 11; A. Zwass, *Wielkość i struktura obiegu pieniężnego*, Warszawa 1962, s. 159; Rocznik Statystyczny 1961, § 20, s. 410.

Tabela 2

Wkłady oszczędnościowe ludności w PKO i SOP w latach 1955—1961 (w mln zł)

Dzień	Stan	Dzień	Stan
31 XII 1955	1 274	31 XII 1958	7 719
31 XII 1956	2 230	31 XII 1959	12 017
31 XII 1957	5 577	31 XII 1960	16 206

Źródło: Rocznik Statystyczny 1961.

Nowy program polityki rolnej oraz przejściowy rozwój nieuspołecznionego rzemiosła, przemysłu i handlu zwiększyły zapotrzebowanie ludności na transakcyjne rezerwy pieniężne, które zaabsorbowały część

²⁰ Plan płac na 1956 r. przekroczony został o 12%. Ponadplanowe i nieplanned wypłaty funduszu płac były szczególnie wysokie w czwartym kwartale 1956 r. Patrz: *Przegląd bieżącej sytuacji gospodarczej kraju i zadania stojące przed polityką gospodarczą*, Rada Ekonomiczna przy Radzie Ministrów, Warszawa 1957, s. 10.

²¹ Wzrost obiegu pieniężnego w 1956 r. wyniósł 59% w stosunku do stanu na koniec 1955 r.

ogólnego przyrostu obiegu pieniężnego. Ponadto ograniczono poziom inwestycji planowanych na lata 1956—1960, zwiększając odpowiednio produkcję i import środków spożycia. Ustalono nowe ceny równowagi niektórych towarów konsumpcyjnych. Zabiegom tym sprzyjał znaczny wzrost dobrowolnych oszczędności ludności. Decydujące znaczenie miało jednak podniesienie dyscypliny finansowej przedsiębiorstw i powstrzymanie w ciągu 1957 r. ponadplanowych wypłat funduszu płac.

Dzięki tym wszystkim zabiegom luka inflacyjna została szybko zamknięta, a poziom cen towarów i usług wzrósł w ciągu 1957 r. stosunkowo niewiele²², przy czym wzrost poziomu cen artykułów żywnościowych był słabszy od wzrostu ogólnego poziomu cen towarów i usług konsumpcyjnych²³. Był to znaczny sukces polityki gospodarczej.

Korzystna sytuacja rynkowa zaczęła ulegać ponownie pogorszeniu w ciągu pierwszego półrocza 1959 r. W połowie tego roku na rynku towarowo-pięniężnym wystąpiło dość wyraźnie napięcie. Było ono następstwem nowej luki inflacyjnej powstałej w wyniku przekraczania przez przedsiębiorstwa planowanego poziomu nakładów inwestycyjnych, a przy tym nieurodzaju niektórych upraw w rolnictwie (szczególnie pasz), spowodowanego m. in. suszą, co zmniejszyło poziom produkcji środków spożycia.

Zastosowane w związku z tym w drugiej połowie 1959 r. środki zaradcze z zakresu ogólnej polityki gospodarczej²⁴ uzupełniono także zabiegami w dziedzinie monetarnej. Te ostatnie polegały na podwyższeniu ceny mięsa i jego przetworów, na które ponadplanowy popyt, mający swe źródło w ponadplanowych dochodach ludności, nie mógł być w pełni zaspokojony. Posunięcia te pozwoliły zlikwidować lukę inflacyjną, w wyniku czego obieg pieniądza gotówkowego na koniec 1959 r. ukształtował się na poziomie nawet niższym od założeń planowych. Pozwoliło to utrzymać w ciągu 1959 r. siłę nabywczą pieniądza bez większych zmian i to pomimo wspomnianej podwyżki ceny mięsa²⁵.

Rok 1960 był okresem dalszego stabilizowania równowagi rynkowej.

²² Ogólny poziom cen wzrósł w stosunku do 1956 r. o 6%. Patrz: *Główne problemy sytuacji gospodarczej kraju*, Rada Ekonomiczna przy Radzie Ministrów, Warszawa 1958, s. 123.

²³ Wskaźnik wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych dla 1957 r. wyniósł 4,5%, w tym wskaźnik dla cen artykułów żywnościowych tylko 2,7% (ibidem, s. 123).

²⁴ Głównie w postaci ograniczenia poziomu inwestycji ściśle do granic planowanych, likwidacji ponadplanowego zatrudnienia i zaostrzenia kontroli poziomu wypłat gospodarki uspołecznionej z tytułu płac. Patrz: *Sytuacja w kraju w roku 1959*, Rada Ekonomiczna przy Radzie Ministrów, Warszawa 1960, s. 45 i n.

²⁵ Ceny detaliczne towarów i usług nabywanych przez ludność wzrosły w ciągu 1959 r. ogólnie o 4,1% (ibidem, s. 165).

Miało to duże znaczenie, ponieważ rok ten zamykał okres planu pięcioletniego, a jego rezultaty gospodarcze odgrywały poważną rolę jako punkt wyjściowy do realizacji zadań nowej pięcioletki. Z uwagi zaś na planowany w latach 1961—1965 wzrost udziału inwestycji w dochodzie narodowym — trwałość równowagi na rynku towarowo-pieniężnym była zagadnieniem szczególnie ważnym. '

Wyrazem utrwalającej się z biegiem czasu równowagi rynkowej był stały od 1957 r. i bardzo szybki wzrost dobrowolnych oszczędności ludności, łączący się z niewątpliwym wzrostem jej zaufania do pieniądza.

Zarysowany rozwój podstawowych tendencji na rynku pieniężno-towarowym w latach 1956—1960 i pomyślne rozwiązywanie kolejnych trudności związanych z utrzymaniem równowagi rynkowej i stabilizacji siły nabywczej pieniądza, stanowiącej jeden z istotnych warunków podnoszenia stopy życiowej ludności, daje dobre świadectwo sprawności organizacyjnej polskiego systemu pieniężnego, opartego na mechanizmie planowości życia gospodarczego.